

Karakter ve Değer Eğitimi

Karakter ve Değer Eğitiminde Kullanılan Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler

Dr. Fehmi Demir

Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı

Dersin İşlenişi

- Değer eğitimi yaklaşımları
- Değer eğitiminde kullanılan yöntemler
- Değer eğitiminde kullanılan teknikler

Değer Eğitimi Yaklaşımları

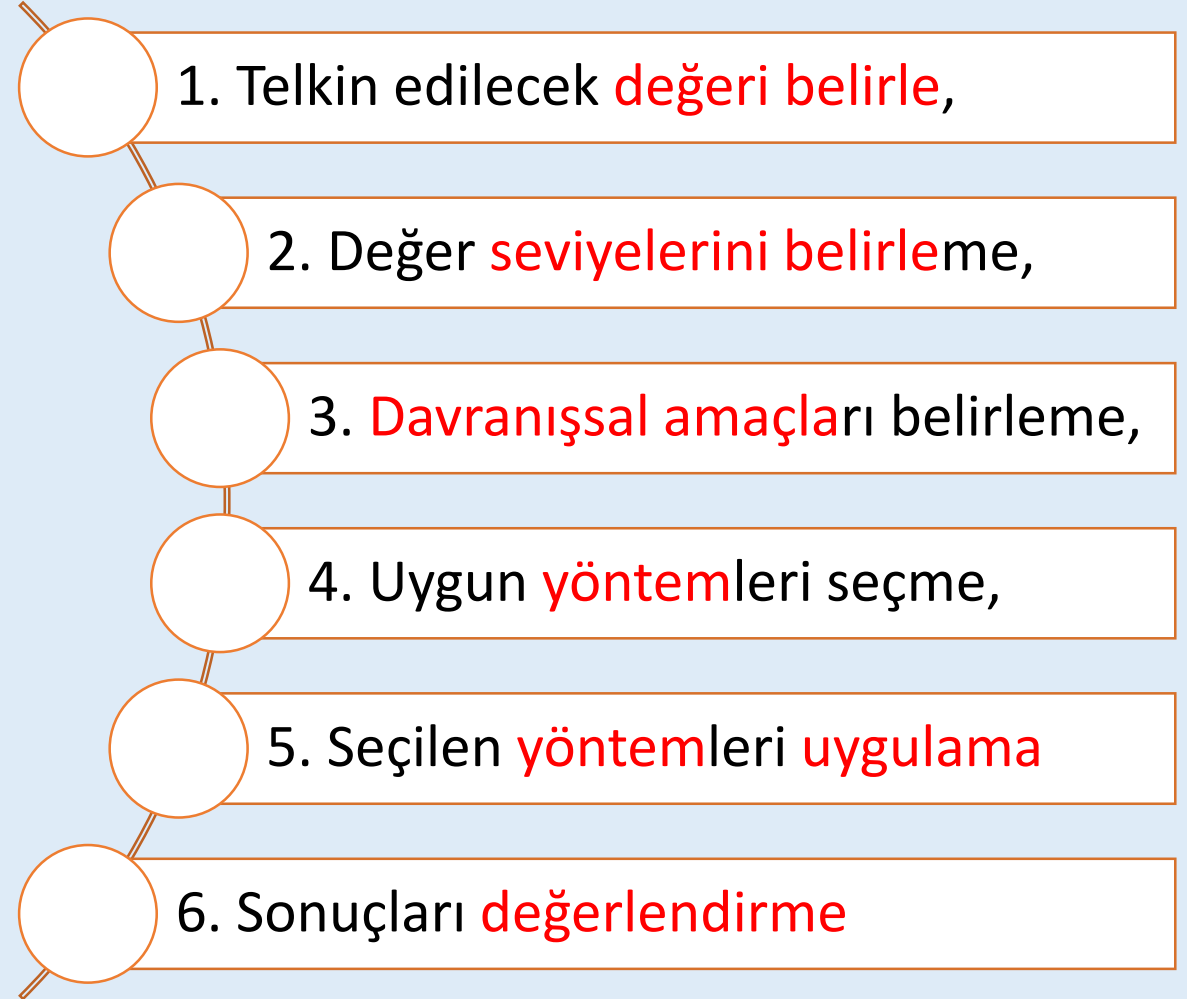
1. Değer Telkini
2. Değerleri Belirginleştirme
3. Değer Analizi
4. Davranış Değiştirme
5. Ahlaki İkilem Tartışmaları
6. Adil Topluluk Okulları
7. Örtük Program
8. Karakter Eğitimi
9. Eylem Öğrenme Yaklaşımı
10. Gözlem Yoluyla Öğrenme

Değerler Eğitimi Yaklaşımları

- 2024 TYMM modelinde tüm öğretim programlarında kazandırılacak değerlere yer verilmiştir.
- Değer eğitiminde birçok yaklaşım, yöntem ve teknik işe koşulmaktadır.
- Değerler eğitiminde kullanılacak yaklaşım, yöntem ve tekniklerin **tek başlarına değil, birlikte** kullanılmasının daha etkili olacağı belirtilmektedir.

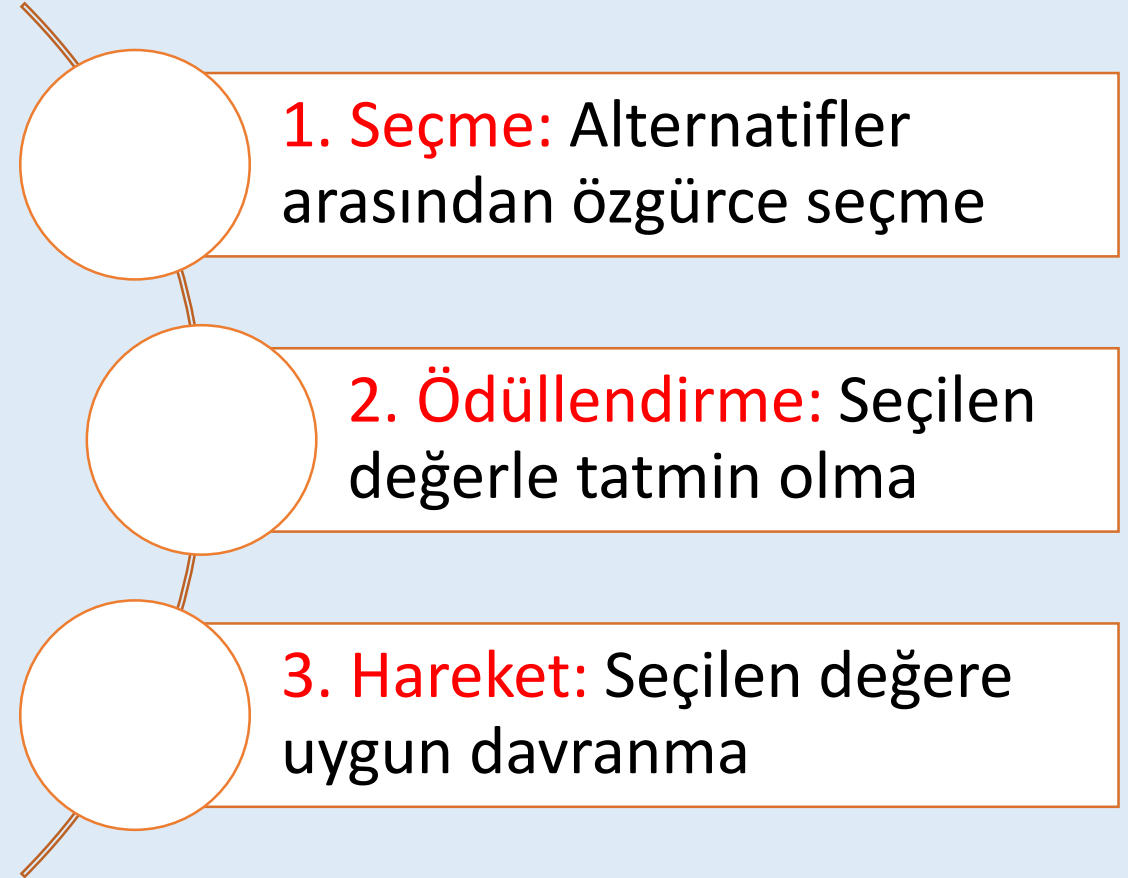
1. Değer Telkini

- En eski ve en sık kullanılan değer öğretimi yaklaşımı
- Herkes tarafından kabul edilmiş ahlaki değerler çocuklara **telkin edilerek davranışları değiştirilebilir**.
- Sık **tekrar**, davranışların **ödüllendirilmesi** veya **cezalandırılması**.
- Sınıf ortamında hikâyeler, videolar, fotoğraflar vb. kullanılır

2. Değeri Belirginleştirme

- Değer telkini yaklaşımına karşı kurulmuştur.
- Öğrenci davranışları sorgulanarak davranışların altında yatan değerler açıklanmaktadır.
- Değerlerin özelliklerinden ziyade, değerlerin öğrenciler tarafından nasıl öğrenildiği önemlidir.

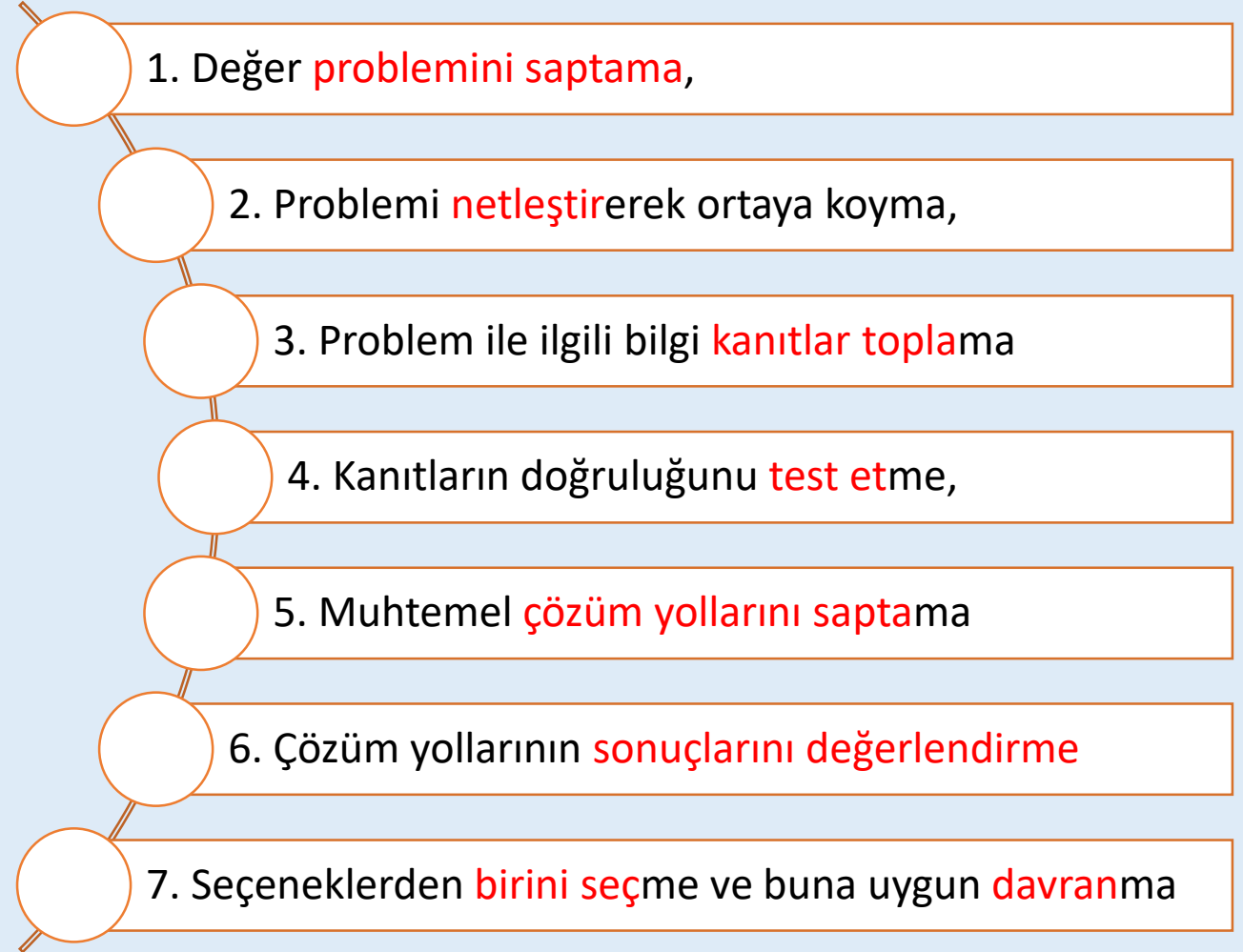

2. Değeri Belirginleştirme

- Öğretmenler, kendi değerlerini öğrencilere **empoze etmeden**, öğrencilerin kendi **değer yargılarını ortaya çıkarmalarını sağlarlar**.
- Öğretmenin en önemli rolü, öğrencilerin **değerleri keşfetmelerini ve açıklamalarını sağlamak için destek vermektir**.
- Öğretme-öğrenme sürecinde **grup çalışması etkinliklerini** kullanılır

3. Değer Analizi

- Bu yaklaşımda, değerlere yönelik **sorunlar bilimsel problem çözme yöntemine uygun** olarak çözdürülmeye çalışılır.
- Öğrenci, gerçek ya da yapay bir sorunla karşılaştığında **duygusal olmadan, akılcı bir şekilde** mantıksal düşünme süreçlerini kullanarak sorunu çözümlemeye çalışır.

4. Davranış Değiştirme

- Skinner tarafından ortaya konulan **edimsel koşullanmanın ilkeleri** dikkate alınarak geliştirilmiştir.
- Yaklaşımının amacı, davranışçı öğrenme kuramının yansımalarını, değerler eğitimi konusundaki çalışmalarda göstererek **koşullanmaya bağlı olarak öğrencilerin davranışlarını değiştirmektir.**
- Amaçlanan değerlerle örtüşen davranışlar ortaya çıktığında çocuklar ödüllendirilerek değerleri edinmeleri hedeflenir.

5. Ahlaki İkilem Tartışmaları

- Kohlberg'in ahlaki gelişimi açıklamak için ortaya koyduğu **örnek olayların tartışılarak ahlaki değerleri öğretme** esasına dayanır. Ahlaki ikilem, iki farklı değer ilkesinin çatıştığı gerçek yaşam problemleridir.
- **Öğretmenin rolü**, öğrencilere ahlaki ikilemlerin olduğu **örnek durumlar** vererek öğrencilerin bu ikilemde yaşadıkları çıkmazları **çözmelerine yardımcı olmaktır**.

Komşularınızı seviyorsunuz ve onlarla aranız iyi. Yalnız ara sıra çok fazla gürültü yapıyorlar. Madde kullanıyorlar, hatta satıyorlar. Ne yaparsın?

6. Adil Topluluk Okulları

- İlerlemeci eğitim felsefesi temele alınmıştır.
- Adil topluluk okulları, doğrudan demokrasi ve eşitlik ilkeleri çevresinde oluşturulmuştur.
- Okul yönetiminde, eğitimin diğer paydaşları söz hakkına sahiptir.
- Adil topluluk yaklaşımında, toplum ve okulların arzu ettikleri ve istemiş oldukları değerleri öğrenciye kazandırmak ve kazandırılan bu değerlerin sürdürülmesi amaçlanmaktadır

*Temel değerleri
irdelemek, toplumsal
etkileşimi sağlamak,
mantıksal çözümleme ve
akıl yürütmeyi
güdülemek, sorumluluğu
eşit olarak paylaştırmak,
demokratik bir ortamda
rol almayı sağlamak
esastır.*

7. Örtük Program

- Örtük program, resmi olarak **açıkça belirtilmeyen** programdır. Ancak arzulanan bilgi, tutum ve değerlerin **öğretme-öğrenme süreci içerisinde veya ders dışı etkinliklerle** kazandırılması veya okulun öğrencilere dolaylı olarak öğrettiği şeylerdir.
- Okullarda düzenlenen **eğitsel kol faaliyetleri, belirli gün ve haftalar** ile ilgili etkinlikler, **okul-çevre etkileşimine** dönük düzenlenen projeler, **sosyal kulüp çalışmaları, sportif etkinlikler** vb.

Değerler, okul-sınıf iklimiyle, okul-çevre etkileşimiyle kazandırılmaktadır.

8. Karakter Eğitimi

- Örtük veya açık program aracılığıyla öğrencilere temel insani **değerleri kazandırma**, değerlere karşı **duyarlılık oluşturma** ve onları **davranışa dönüştürme** konusunda yardımcı olmaktır.

Karakter Eğitiminde Üç Yol

1. Ahlâk kurallarını vermek ve bu kurallar için

araştırmalar yaptırmak

2. Ahlâk kurallarını anlatmak ve bu konuda

yazılmış kitapları okutmak

3. Ahlaki sorunların

çözümünde kılavuzluk

etmektir

8. Karakter Eğitimi

1. Karakter eğitimi bir dersin konusu olarak görülmemeli, **tüm derslerin içerisinde** yer almalıdır.
2. Karakter eğitimi sadece bilişsel düzeyde kalmamalı, öğrencilerin **eyleme dönüştürme**leri de sağlanmalıdır.
3. **Okul iklimi pozitif** bir şekilde düzenlenmeli. Öğrencilere olumlu rol model davranışlar sergilenmeli, **örnek olunmalıdır**.

8. Karakter Eğitimi

4. Okullar, karakter eğitimini **misyon** haline getirmelidir.
5. Öğretmenler mevcut öğretim programları sınırlılığını aşip karakter eğitime dönük **öğretme-öğrenme ortamı** tasarlamalıdır.
6. Karakter eğitimi sadece sınıf içerisine hapsedilmemelidir. Okulu, okul personellerini ve okulun bulunduğu bölgedeki **toplumun tamamını kapsayacak** şekilde geliştirilmelidir.

9. Eylem Öğrenme

- Çocuklara, değerlerine dayanan eylemler için birtakım **imkânlar sunulmalıdır**.
- Değerler eğitimi sürecinde, değer analizi ve değer belirginleştirme yaklaşımlarında kullanılan yöntemlere ilave olarak eğitimcilerin **sınıf temelli öğrenme uygulamalarından ziyade toplumsal temelli uygulamalara ağırlık verilmesi** amacıyla geliştirilmiştir.

*Yaparak-
yaşayarak,
öğrenmeyi
sağlayacak
sosyal etkinlikler
düzenlenmeli*

10. Gözlem Yoluyla Öğrenme

- Çocuklar, sosyal davranışların birçoğunu **gözlemleyerek ve model alarak** edinirler. Özellikle çevresi tarafından sevilen ve sayılan, statüsü olan bireylerin davranışları **model** alınmaktadır.
- Model aldıkları kişiler öğretmen, anne, baba, arkadaş, film yıldızı, şarkıcı, futbolcu, basketbolcu vb. olabileceği gibi bir siyasetçi veya din adamı da olabilmektedir.
- Öğretmen, rol modelin **olumlu değerlerini** ön plana çıkarmalı ve bu değerlerin **içselleştirilmesine** yardımcı olmalı.

Değer kazanımında filmler, diziler, televizyon programları, İnternet sosyal medya etkilidir.

Değerler Eğitiminde Sıkça Kullanılan Yöntem ve Teknikler

1. İşbirliğine Dayalı Öğrenme Yöntemi
2. Bireysel Çalışma Yöntemi
3. Yaratıcı Drama Yöntemi
4. Örnek Olay Yöntemi
5. İstasyon Tekniği
6. Çoklu Zekâ Kuramına Dayalı Öğretim
7. Problem Çözme Yöntemi
8. Eğitsel Oyunlar
9. Proje Yöntemi
10. Gezi-Gözlem Yöntemi
11. Tartışma Yöntemi
12. Dijital Öyküleme
13. Disiplinlerarası Öğretim

1. İşbirliğine Dayalı Öğrenme Yöntemi

- İşbirliğine dayalı öğrenme yönteminde **paylaşma, yardımlaşma, dayanışma** gibi değerler öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır.
- Öğrencilerin **fikirlerini özgürce söyleyebilmelerine** imkân tanımaktadır
- **Demokratik değerlerin** kazandırılmasında iş görmektedir.
- Tek başlarına tecrübe edemeyecekleri deneyimleri (soru sorabilme, farklı düşünceleri eleştirme, kendini fikrini açıklama, örneklendirme gibi) **arkadaşlarıyla etkileşim** içerisinde tecrübe edebilirler.

2. Bireysel Çalışma Yöntemi

- Öğretimin bireyselleştirilmesi önemlidir. Yöntemin temel amacı, bireyin kendi ilgi, istidat ve yetenekleri doğrultusunda belirlediği amaçlara ulaşmasına yardımcı olmaktır.
- Uygulama, analiz, sentez düzeyindeki davranışları kazandırmada kullanılır.
- Değerler eğitime yönelik bireysel farklılıkları dikkate alarak öğrencilere etkinlikler uygulamalıdır.

3. Yaratıcı Drama Yöntemi

- Değerler eğitiminde, bireylere **değerlerin** sadece bilişsel düzeyde değil, **duyuşsal düzeyde de kazandırılması** gerekmektedir.
- Duyuşsal açıdan gelişime katkı sağlayan yöntemlerden biri dramadır.
- Yaratıcı drama, insan davranışları ve tutumlarını **tasvir** etmede, değerleri ve değer yargılarını **keşfetme**de ve bir **bakış açısı** oluşturmada bireylere çeşitli fırsatlar sunabilmektedir.

4. Örnek Olay Yöntemi

- Öğrencilerin öğrenme ortamında gerçek hayatta karşılaşılabileceği **problemlerle karşı karşıya gelmesini**, problemlere **çözümler üretmesini**, gerçek hayatta o problemle karşılaştığı zaman **ürettiği çözümleri kullanmasını** ve karşılaşacağı problemleri çözebilme konusunda **kendisine güven duymasını** sağlar.
- Öğretmen değerlere yönelik, öğrencinin günlük hayatından seçilmiş örnek olayları sınıf ortamında sunmalıdır.

Eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme becerilerini geliştirir.

5. İstasyon Tekniği

- Belirlenen değeri ile ilgili olarak **resim, şiir, afiş, hikâye gibi istasyonlar** kurulup öğrencilerin gruplara ayrılır ve her grubun belirlenen istasyonlarda etkinlikler yapmaları sağlanabilir.
- İstasyon yöntemi, öğrencilerin **dayanışma, yardımlaşma** gibi değerleri kazanmalarının yanı sıra **işbirliği** yapma ve **yaratıcı düşünmelerini** de geliştirecektir.

6. Problem çözme Yöntemi

- Problem çözme yöntemi, bir sorun ya da durumun bilimsel yaklaşımla çözümünü sağlayan, uygulayan kişi sayısına göre ya bireysel ya da grupla öğretim yöntemidir.
- **Temel amacı**, öğrencilerin öğrendiklerini günlük yaşamla ilişkilendirebilmeyi ve bununla ilgili bilgi ve beceriler kazanmalarını sağlamaktır.
- Öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları sorunları öğretme-öğrenme sürecine dâhil ederek, bu problemleri bilimsel araştırma süreçlerini kullanarak çözmeleri sağlamak faydalı olacaktır.
- Problem çözme yöntemi, öğrenci merkezlidir, öğrencide ilgi ve güdülenmeyi artırır, kalıcı öğrenmeyi sağlar, bireylere bilimsel süreç becerilerinin kazandırılmasına katkı sağlar.

7. Çoklu Zekâ Kuramına Dayalı Öğretim

- Öğrencilerin seçilen değer ile ilgili konuşup tartışmaları **sözel/dilsel** zekâ alanı, veri toplamayı grafiklerle ifade etmesi **matematik/mantıksal** zekâ alanının, değerler ile ilgili kendi görüş ve duygularını melodiler ile anlatmaları **müzikal** zekâ alanlarının, çevre ile ilgili değerlere yönelik etkinlikler yapılması **doğacı zekâ** alanının, günlük hayatlarında benimseyip davranışa dönüştürdükleri değerleri günlük tutarak yazmaları **öze dönük** zekâ alanının, bir çalışmayı birlikte yaparak, dayanışıp yardımlaşarak sunmaları **sosyal zekâ** alanını geliştirebilir.

8. Eğitsel Oyunlar

- Çocuklar için oyun eğlenceli ve vazgeçilmezdir. Oyunlar eğitsel amaçlı kullanılabilir. Eğitsel oyunlar, öğrenilen **bilgilerin pekiştirilmesini** ve daha **rahat bir ortamda** tekrar edilmesini sağlayan bir öğretim tekniğidir.
- Öğretimi daha eğlenceli kılar; aktif katılım ve kalıcı öğrenme sağlar.
- **Değerlerin benimsetilmesinde** ve günlük hayatlarında **davranışa dönüştürmelerine** katkı sağlar.

İnsan hangi yaşta olurlarsa olsun oyun oynamak güzeldir.

10. Gezi-Gözlem Yöntemi

- Gezi, okul ve sınıf içinde yapılan eğitsel **çalışmaları tamamlamak** ve **yaşamla bağlantı**sını kurmak amacıyla yapılan ziyaretlerdir.
- Öğrenciler çevrelerindeki bireylerin hangi değerlere sahip olduklarını gözlemleyebilecekleri gibi, bireylerde hoşgörü, sevgi, saygı vb, değerlerin olmaması durumunda hangi sorunların ortaya çıktığını da gözlemleyebilirler.

Başkalarını gözlemleyerek de öğreniriz.

11. Tartışma Yöntemi

- Öğretmen ve bir grup öğrencinin bir konu, bir sorun ya da problemle ilgili bilgi, deneyim, fikir, görüş veya tepkilerini birbirleriyle **paylaştıkları** bir yöntemdir
- Tartışma konusu da öğretmen tarafından iyi belirlenmelidir. Tartışma konusu **kazanımları gerçekleştirecek** nitelikte olmalı, tek ve **kesin cevabı olmamalıdır**.
- Tartışma yöntemi **farklılıklara saygı, saygı, hoşgörü, demokrasi, yardımlaşma** vb. değerlerin kazanılmasına katkı sağlamaktadır.

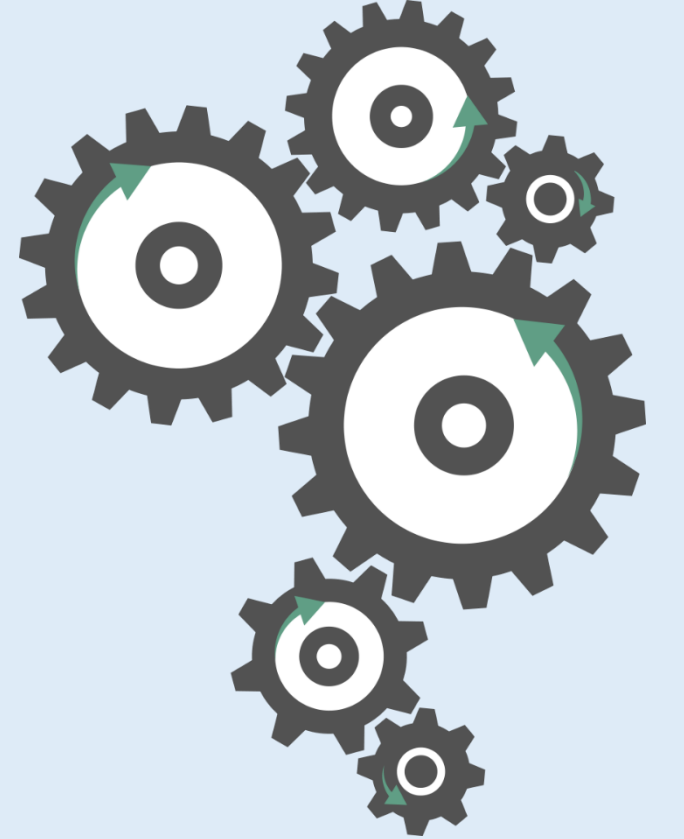
12. Dijital Öyküleme

- Dijital öyküleme, öykü anlatma sanatı ile metin, resim, sesli anlatım, müzik, video ve animasyon gibi **çoklu medya ortam öğelerinin birleştirilmesi** ile oluşan 2-5 dakikalık kısa videolar olarak ifade edilebilir.
- Öğrencilere değerler ile ilgili dijital öykü **hazırlatılabileceği gibi dersin dikkati çekme** bölümünde öğretmen tarafından hazırlanan değerler ile ilgili dijital öyküde sunulabilir.

13. Disiplinlerarası Öğretim

- Disiplinlerarası yaklaşım, hem seçilen konunun **anlamalı bir bütün olarak** öğrenilmesi hem de aynı **konunun farklı disiplinler açısından incelenme** olanağı sunmaktadır.
- Değerler eğitiminde, öğrencilerin **değerleri kavrayıp davranışa dönüştürülmesine katkı** sağlayabilir. Örneğin bireyler ve toplumlararası hoşgörü değerinin olmayışı ile ilgili olarak öğretmen tarafından öğrencilere hikâye yazdırılarak Türkçe dersi ile resim yaptırılarak görsel sanatlar dersi ile şarkı yazdırılarak müzik dersi ile ilişkilendirme yapılabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Çınar, F. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. V. Aktepe ve M. Gündüz (Editörler). *Kavramsal Çerçeve*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.
- Başçı Namlı, Z. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. S. Z. Genç ve A. Beldağ (Editörler). *Karakter Eğitimi ve Temel Kavramlar*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.